

Ouderbetrokkenheid: wat is goed voor kinderen?

Annelies Kassenberg 16 oktober 2013

Inleiding

Goedemiddag. Vandaag staan ouders centraal. U kent ze allemaal; lieve ouders, angstige ouders, verlegen ouders, coöperatieve ouders, veeleisende ouders, onzekere ouders, opvliegende ouders en behulpzame ouders. Ouders vormen allerm minst een homogene groep. Wat ouders gemeen hebben is dat zij de zorg hebben voor een kind. Als professional bent u betrokken bij deze kinderen en werkt u met al deze ouders samen. Want opvoeding en onderwijs is een gezamenlijke verantwoordelijkheid.

De aandacht voor het samenwerken met ouders is niet nieuw (zie bijv. Ietje Kooistra, 1898), maar staat de laatste jaren weer volop in de belangstelling. Vooral met de brief in 2011 van de toenmalige minister van onderwijs Van Bijsterveldt aan de tweede kamer, waarin zij aandringt op de wederkerigheid tussen ouders en school, is ouderbetrokkenheid op de kaart gezet. "Scholen mogen ouders aanspreken op hun betrokkenheid. Andersom mogen ouders van scholen verwachten dat zij ouders actief betrekken bij de school en bij de ontwikkeling van de leerling.", aldus de minister.

Lange tijd verliep samenwerking tussen ouders en professionals top-down. Ik herinner mij het verhaal van mijn opa die na een huisbezoek van de hoofdonderwijzer niet naar de geplande ambachtsschool, maar naar de mulo ging. Onderwijzers, artsen en dominees hadden een zekere status waardoor de communicatie tussen ouders en de professional vooral eenrichtingsverkeer was. De meester had verstand van zaken en zal het wel het beste weten was de gedachte. Ouderbetrokkenheid in de zin van participatie van ouders, kwam ongeveer in de jaren '70 van de vorige eeuw op. Democratisering en nieuwe ideeën over opvoeding –zowel bij pedagogen en op scholen als bij ouders- veranderde de sfeer op scholen in rap tempo. School moest leuk zijn, kinderen moesten gelukkig zijn en ouders en scholen zetten zich daarvoor in. Ouders werden actiever in de school, meer betrokken bij hun kinderen. Er kwamen leesmoeders, knutselvaders en de sfeer in de scholen veranderde ingrijpend.

Het onderwijs is veranderd, ook de ouders zijn niet meer dezelfde. Door de democratisering en emancipatie zijn mensen mondiger en kritischer geworden. Ouders zijn steeds vaker hoger opgeleid. Ouders hebben ook (bijvoorbeeld via internet) toegang tot veel informatie en hebben hun eigen mening. De communicatie van professionals met ouders is mede

daardoor veranderd. Ouders hebben meer inspraak en zijn zich meer met onderwijs, opvang, zorg en vrije tijd van hun kinderen gaan bemoeien.

Ik noemde net dat ouders centraal staan vandaag, dat lijkt merkwaardig. Aangezien wij, ieder vanuit zijn eigen professie in de eerste plaats betrokken zijn bij de ontwikkeling van kinderen. Kinderen zijn echter onlosmakelijk met hun ouders verbonden. We stellen ouders dan ook vandaag centraal omdat zij samen met de omringende professionals verantwoordelijk zijn voor de opvoeding en ontwikkeling van het kind.

Leefwerelden verbinden

Opvoeden is dus niet alleen een zaak van ouders, maar ook van leerkrachten, pedagogisch medewerkers in de kinderopvang, vrienden, burens, winkeliers en politieagenten; professionals (en burgers) uit de dagelijkse leefomgeving van kinderen.

Die dagelijkse leefomgeving van kinderen is tegenwoordig complex. Eigenlijk kunnen we spreken van verschillende leefwerelden waar kinderen deel van uitmaken. Globaal kunnen we daar een vierdeling in aanbrengen. Het gezin waarin een kind opgroeit wordt de eerste leefwereld genoemd. Daarna gaan kinderen gaan vanaf hun vierde levensjaar naar school. We noemen dat de tweede leefwereld. Kinderen groeien bovendien op met vrienden, op de sportclub en in de eigen buurt, dat is de derde leefwereld. Een toenemend aantal kinderen bezoekt daarnaast tussen hun eerste en vierde levensjaar de kinderopvang en na hun vierde jaar de buitenschoolse opvang. De kinderopvang en de bso noemen we de vierde leefwereld. Kinderen groeien dus op in verschillende omgevingen waarin zij te maken krijgen met verschillende opvoeders en volwassenen. Voor een kind stopt de opvoeding niet bij de drempel van de school, de bso of de sportclub. Voor een kind vloeien de leefwerelden in elkaar over.

De bekende psycholoog Bronfenbrenner (1979) benadrukte al in de jaren 70 het belang van het verbinden van de leefwerelden waarin kinderen opgroeien. Breuken en kloven tussen de leefwerelden dragen niet bij aan een voorspoedige ontwikkeling van kinderen en kunnen zelfs een belemmering vormen.

Een leerkracht die tegen een kind in de kring zegt: "heb je nou al weer een roze koek bij je?" geeft het kind het gevoel dat zijn ouders iets niet goed hebben gedaan, terwijl hij dacht dat zijn ouders het lief bedoelden.

Kinderen leren voor ze naar school gaan en in situaties buiten school van alles. Ze leren thuis, op straat, in de sportclub, in de kerk of de moskee, en achter de computer. Als het gaat om kennis of gewoonten die voor leerkrachten of leidsters onbekend of ongewoon zijn, is het lastig om daarbij aan te sluiten. Het kan dan gaan om kinderen uit andere culturen, maar ook om kinderen uit een andere sociale bevolkingslaag. Kinderen kunnen dan op school de ervaring hebben dat wat ze in de loop van hun leven al hebben geleerd of buiten school meemaken, niet van betekenis wordt gevonden.

Alhoewel de laatste tijd verschillen veel minder als onveranderlijk worden gezien en wederzijdse adaptatie meer centraal staat. Ik heb daar onlangs tijdens een werkbezoek in België een mooi voorbeeld van gezien. Pedagogisch medewerkers en leerkrachten proberen daar het dagelijks leven van kinderen thuis te leren kennen door twee keer per jaar met een groepje professionals door de wijk te wandelen. Zij maken praatjes met buurtbewoners en bezoeken activiteiten in de buurt. In sommige gevallen eindigt de wandeling zelfs in een gezamenlijke maaltijd met buurtbewoners.

Ouders en professionals die elkaar respecteren, contact hebben en elkaar ontmoeten en vandaaruit samen optrekken en elkaar ondersteunen bij hun taken vormen het uitgangspunt voor een goede samenwerking. En verschillende studies (Bryk & Schneider 2002; Espe-Sherwindt, 2008) laten zien dat de gunstige invloed van deze samenwerking op de ontwikkeling van kinderen toeneemt als opvoeders elkaar beter kennen én naarmate zij beter samenwerken. Zowel brede scholen als centra voor jeugd en gezin zijn samenwerkingsverbanden die expliciet proberen aan die doelstelling een bijdrage te leveren.

Wat is goed voor kinderen?

Betrokken ouders zijn dus van belang om de driehoek die zij vormen met de professional en het kind te laten werken. De afgelopen jaren is in Nederland en in het buitenland veel onderzoek gedaan naar de betrokkenheid van ouders bij het onderwijs, de opvang en de ontwikkeling van hun kind. Dat onderzoek laat stelselmatig zien dat bij sterke interpersoonlijke relaties tussen ouders en professionals ouders zich meer tevreden en competent voelen, professionals meer werkplezier ervaren en kinderen zich meer welbevinden en beter presteren. Deze resultaten gelden voor alle leeftijdsgroepen, maar het effect is het sterkst bij jonge kinderen.

Ik wil wat nader ingaan op wat nou echt werkt als het gaat om ouderbetrokkenheid. In hoofdlijnen gaat het om drie vormen van ouderbetrokkenheid.

In de eerste plaats ontwikkelingsstimulerend gedrag van ouders. Dit gedrag van ouders uit zich door het bieden van een veilig en stabiele omgeving, het stimuleren van de intellectuele ontwikkeling, maar ook gesprekken tussen ouder en kind en ouders die een goed voorbeeld zijn, ouders die het belang van onderwijs uitdragen en hoge verwachtingen hebben van hun kind.

Onderzoek van onder anderen hoogleraar Paul Leseman (1998) laat zien dat er in de meeste Nederlandse gezinnen gelukkig voldoende leerervaringen voor kinderen zijn. Ouders voorzien hun kinderen thuis van een breed scala aan op leren gerichte activiteiten, zoals voorlezen, spelen met getallen en letters, bibliotheek bezoeken, tekenen, schilderen en zingen. Opvallend is dat juist de hulp van ouders bij het huiswerk niet zondermeer een

positief effect heeft. Waarschijnlijk komt dat doordat ouders druk leggen op het kind om goed te presteren en te weinig gericht zijn op het leerproces. Vooral bij rekenen wordt een juist negatief effect gevonden. Dat wordt waarschijnlijk ook veroorzaakt doordat ouders de sommen anders uitleggen dan de leerkracht, wat voor verwarring kan zorgen bij het kind.

Een tweede vorm van ouderbetrokkenheid die voor kinderen van belang is, is vrijwillige inzet. Naast de steun die ouders hun kind thuis geven, kunnen zij ook actief zijn op de school, peuterspeelzaal, of opvang van hun kind. Ik doel daarbij niet op deelname aan formele organen als besturen, medezeggenschapsraden en ouderraden, maar ook om ondersteuning van de professionals. Het gaat om ouders die allerlei hand en spandiensten verrichten als leesouder, luizenpluizer of klaarover. Ouderparticipatie is meestal niet gericht op het eigen kind. Uit onderzoek blijkt dan ook dat ouderparticipatie geen effect heeft op de leerprestaties van het eigen kind (Desforges & Abouchaar, 2003) (in tegenstelling tot de ondersteuning die ouders thuis aan hun kind geven). Wel draagt ouderparticipatie bij aan een betere relatie tussen ouders en professionals. En dat laatste is belangrijk voor een goed partnerschap.

De derde en laatste vorm van ouderbetrokkenheid waar kinderen baat bij hebben is een sterk sociaal netwerk. De uitspraak 'it takes a village to raise a child', geeft aan dat de betrokkenheid van de gehele leefomgeving van een kind nodig is voor het gezond opgroeien van kinderen. Hoogleraar Micha de Winter noemt zo'n omgeving ook wel de pedagogische civil society. Zijn onderzoek laat zien dat ouders en kinderen een stimulerende en ondersteunende sociale omgeving nodig hebben, waarin zij volop kunnen participeren (RMO, 2013). Daarin spelen familie, vrienden en burens een rol, maar ook professionals die werken in alledaagse en vanzelfsprekend opvoedsituaties rondom gezinnen. Professionals in het CJG bijvoorbeeld spelen bij uitstek een belangrijke rol in de ondersteuning van informele en formele netwerken rondom ouders en kinderen.

De gunstige effecten van sterke netwerken blijken bijvoorbeeld uit het feit dat er in de klas minder opvoed- en gedragsproblemen zijn wanneer ouders met elkaar praten over hun opgroeiende kinderen.

Maar er is ook een preventieve werking. Een intensiever sociaal netwerk rond de school, opvang of sportclub maakt het makkelijker om met ouders in gesprek te komen. Op kritieke of andere relevante momenten is het makkelijker ouders in vertrouwen aan te spreken. De directe opbrengst is misschien niet dat er minder problemen zijn, maar wel dat de problemen minder snel escaleren. Zo bleek in Amerika dat laag opgeleide ouders uit etnische minderheden minder schreeuwen en slaan en juist meer positief opvoedingsgedrag zoals knuffelen en complimenteren laten zien als zij deel uitmaken van een goed sociaal netwerk (Hashima & Amato, 1994).

We kunnen vaststellen dat de betrokkenheid van ouders bij het opvoeden en opgroeien van hun kinderen er dus toe doet. Professionals kunnen daarbij een belangrijke rol spelen. Zij

kunnen helpen de leefwerelden waarin kinderen zich bewegen beter op elkaar aan te laten sluiten. De samenwerking tussen professionals en ouders daarin vraagt uiteraard een investering van beide kanten. Maar vandaag belichten we hoe u als professional hier aan kunt werken. Want de theorie over ouderbetrokkenheid is mooi, maar hoe doe je dat?

Bronnen

- Bijsterveld, van M. (2011). Brief aan de voorzitter van de tweede kamer, betreft ouderbetrokkenheid. 29 november 2011.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Bryk, A. & Schneider, B. (2002). *Trust in schools. A core resource for improvement*. New York: Russell Sage Foundation.
- Desforges, C. & Abouchar, A. (2003). *The impact of parental involvement, parental support and family education on pupil achievements and adjustment. A literature review*. London: Department for education skills.
- Espe-Sherwindt, M. (2008). Family-centred practice: Collaboration, competency, and evidence. *Support for Learning, 23*(3), 136-143.
- Hashima, P.Y. & Amato P.R. (1994). Poverty, social support and parental behavior. *Child Development, 65*, 394-403.
- Kooistra, I. (1898). *Zedelijke opvoeding*. Groningen.
- Leseman, P.M. & Jong, de P.F. (1998). Home Literacy: Opportunity, Instruction, Cooperation and Social-Emotional Quality Predicting Early Reading Achievement. *Reading Research Quarterly, 33*(3), 294-318.
- RMO (2013). *Werken aan een veilig leef- en leerklimaat voor alle kinderen. De pedagogische civil society in jeugdzorg en onderwijs*. Factsheet. Den Haag: RMO.